

מואת רס"ג א. בן-יצחק

מילא משה ודב לא יכלו להביא את רגישותו הרבה של כל אחד מהם למדינות ערב והמעצמות — לבעית מידת ההתערבות שלהן.

מֵאָז וּמִתְמִיד הַכִּירָה הָאֲנוּשׁוֹת בַּחֲשִׁיבוֹתֵם הָרְבָה שֶׁ
מִי הִירְדָן. יְחוּדִם נִבֵּעַ מֵהֵיוֹתֵם חֶלֶק בְּלֹתִי נִפְרַד מִנוֹף
הָאָרֶץ הַקְּדוּשָׁה, וּבִמְיֻחָד בְּגִלּוֹל עִרְכָם לִנְצֻרוֹת. הַמִּסֹּ-
רֶת הַדְּתִית יַחֲסֶה לְמִי הִירְדָן סֻגּוֹלוֹת מִרְפָּא, וּבִמְשַׁךְ
הַדּוֹרוֹת זָכוּ מִיָּם אֱלוֹ לְבִיטוֹי בּוֹלֵט בְּיָמָיו
בְּעִשְׂרוֹת שָׁפוֹת בְּכָל רַחְבֵּי תֵּבֵל

מקורות

אולם פירסומם הפך סל מי
רונה בא לא דקע

[illegible]

שני ה'... את... של "חיים
או... כל... כרית...
יות... אמו... זופה, בה

מגוון המים הארצי יועד לא רק לניצול ימיני, אלא גם לחלוקתם באופן הוגן. החלוקה הזו נקבעה על ידי מקורות קרקע (כ־75%)

[illegible]

החקלאיות
- היינו, מחנכים.

[illegible]

מִיָּמֵינוּ אֲנִי מֵחֵלֶק אֲשֶׁר יִחַלֵּק בְּיָמֵינוּ
לְיָמֵינוּ אֲנִי מֵחֵלֶק אֲשֶׁר יִחַלֵּק בְּיָמֵינוּ

בלי להוציא פנה פתאום את ידו ופניו
מנדהם: „האם תעזבו עיוררים את

המחירים שסכנה
מרכזי בועידות-פסא

המגישות העובדים להגות

בשם נחל, שלא לדבר על נחל

עליה מוגברת, קידום

הירדן מצפון לכנרת מסתכמת בכ- 500 מיליון

ללכת.

הנילוס — 84 מיליארד מ"ק; הפרת — 24 מיליארד מ"ק;

● ערבים רבים משוכנעים שהמפעל הישראלי לניצול מי
הירדן מיועד להביא לאכלוס צפוף יותר של מרחב הנגב

החידקל — 44 מיליארד מ"ק; ואפילו הליטאני בלבנון — 800

1953: תחילת הביצוע - והפסקת העבודות

ב-1953 התחילה ישראל מבצעת מפעל הידרו-חשמלי, המבוסס על הצעה שהוגשה בשנת 1944 על-ידי המומחה האמריקאי ולטר לאודרמילק, ופותחה לאחר-מכן על-ידי מומחה אמריקאי אחר — ג'יימס הייו. התכנית כללה: הטיית מי הירדן בנקודה הקרובה לגשר בנות-יעקב („באזור המפורז“ המרכזי), ניצול חלקם לייצור כוח הידרו-חשמלי, והעברת יתרם דרומה, בכוח הגרביטציה, לשם השקאה. לפי החלטת מועצת הבטחון הופסקו העבודות באופן זמני למשך הדיונים. רוב חברי מועצת הבטחון הצביעו בעד הצעת החלטה שהיתה מאפשרת המשך העבודות, אולם ברה"מ הטילה וטו והחלטה לא התקבלה. ההפסקה ה„זמנית“ הפכה במהרה לשיתוק המפעל הישראלי, וארה"ב ידעה לנצל את הקונסטלציה החדשה שנוצרה. הנשיא אייזנהאואר מינה את ידידו אריק ג'ונסטון כ„שגרירו המיוחד“ לענייני מי הירדן.

לזכותו של מר ג'ונסטון ייאמר, שנרתם מיד ובכל מרצו לשליחותו המיוחדת — אולי באמונה שהגורל הועיד לו את התפקיד להביא למזרח התיכון המסוכסך את השלום המיוחל ולהציל עבור העולם החופשי אזור חיוני זה.

מערכת המים באגן הירדן

נהר הירדן מצפון לאגם כנרת מקבל מימיו משלשה מקורות עיקריים: הדן — הנובע בישראל; החצבאני (נחל שניר) — הנובע בלבנון; והבניאס — הנובע בסוריה, כק"מ אחד מגבול ישראל. מדרום לאגם הכנרת, מצטרפים לירדן מי נהר הירמוק. הנובע בסוריה קרוב לגבול הסורי-ירדני. נוסף לכך, נשפכים לירדן מספר רב של ואדינות צדדיים — רובם בגדה המזרחית של נהר הירדן, בקטע בין שפך הירמוק ובין ים המלח. בסה"כ נאמדת הספיקה השנתית הממוצעת של מערכת-המים באגן הירדן ב־1,500 מיליון מ"ק, אולם יש לזכור כי:

- הסטיה הסטטיסטית מן הממוצע יכולה לגדול מאוד משנה לשנה (ולדוגמה — מדידות מ־הדן מצביעות על כמויות הנעות

(„מיליונים של יהודים“), ועל-ידי כך תדחה עוד יותר הגשמת השאיפה הערבית להשגת גשר יבשתי דרך מרחב הנגב, שיקשר בין החלק האפריקאי ובין החלק האסיאתי של העולם הערבי.

- הערבים שוללים כל אפשרות של השתלבות ישראל בתכנית-מים אזורית, בטענם שהדבר יהיה הכרה ערבית „דא-פקטו“ במדינת ישראל. כמו-כן הם שוללים ניצול ישראלי חד-צדדי של מי הירדן, ורואים בו פעולה בלתי-חוקית, הגוזלת „מים ערביים“, בלי לקבל רשות מבעליהם החוקיים.

- חשוב מכל הגורמים שהוזכרו לעיל, הוא הגורם הפסיכו-לוגי, הקשור לגורם המדיני הבין-ערבי. במרוצת השנים נעשו מנהיגי ערב שבויים באוירת „מבחן החיים או המות“ שנוצרה עלידם. לעיני העמים הערביים קמה מפלצת מחרידה, כך שהפעלת המוביל הארצי הוגדרה בעולם הערבי כ„סיבוב שלישי“. בעית המים נהפכה למכשיר טקטי מרכזי במאבק הבין-ערבי על הגמוניה בעולם הערבי ובתחרות הפרועה של הפגנת קיצוניות כלפי ישראל. אפילו ירצו בכך, קשה למנהיגי ערב להתעלם מהתחייבויותיהם התכסיסיות והתעמולתיות בקשר לבעית המים. גורם אחרון זה הוא השומר על קיום הבעיה עד היום.

מדיניות מעצמות המערב

אשר למעצמות — אפשר לומר כי הערך הרב ביותר נודע עד כה לעמדת ארה"ב, אשר כל עיקריה היו:

- הסדר ג'ונסטון הוא הבסיס לחלוקת המים בין המדינות השוכנות על גדות הירדן והירמוק.

- ארה"ב מעוניינת היום בשמירת השקט והיציבות במזרח התיכון. לכן יש למנוע מסכסוך המים להתפתח למלחמה, העלולה להגביר את החדירה הקומוניסטית לאזור.

הקיום שהנחו את מדיניות נשיא ארה"ב, שיום את מסע התיווך של ג'ונסטון ב־1955-1953, היו:

א. השאיפה לנצל את סכסוך המים כאמצעי, אשר „יגניב בדלת האחורית“ הסדר מדיני כולל באזור. הנחת ארה"ב היתה, שאם יוכלו להביא מהנדסים וטכנאים משני הצדדים לשולחן הדיונים, במטרה של חיפוש הסדר מים אזורי, לא רב יהיה אז המרחק למו"מ על הסדר של שלום.

ב. להגביר באזור את ה„נוכחות“ של המערב בכלל, ושל ארה"ב בפרט, הודות למאמצי התיווך האמריקאי — שנעשו בזמנו — לשם השגת הסדר מים אזורי, וכן הודות להון האמריקאי והבין-לאומי, שיוזרם למזרח התיכון, לשם ביצוע המפעלים ההנדסיים הכלולים בהסדר-המים האזורי.

הירדן סמוך לכנרת

בין 162 ל-309 מיליון מ"ק לשנה, לעומת ספיקה מחוצעת של כ-240 מיליון מ"ק.

● כ- $\frac{2}{3}$ מהספיקה נובעים משטפונות ומגשמי החורף ורק כ- $\frac{1}{3}$ — מזרימה איתנה של הנהר.

המספרים ששימשו בסיס לשיחות ג'ונסטון בשנים 1953—1955 היו:

החצבאני — 157 מיליון מ"ק לשנה.

הבניאס — 157 מיליון מ"ק לשנה.

הדן — 258 מיליון מ"ק לשנה.

מדידות של תקופה ממושכת יותר בשטח ישראל נותנות מספרים שהם כללית נמוכים יותר.

„תכנית ג'ונסטון” - תכנית הנואים המאוחדת

במשך שנתיים (אוקטובר 1953—אוקטובר 1955), ערך ה„שגריר המיוחד” ג'ונסטון ארבעה סיבובי ביקורים ומו"מ במזרח התיכון, נוסף על מגעים תכופים עם ואשינגטון. בסתיו 1953 הגיע המתוך האמריקאי ל„הבנה” עם נציגי סוריה, ירדן ולבנון מחד גיסא, ועם נציגי ישראל מאידך גיסא, לגבי תכנית מים מאוחדת, המחלקת את מי הירדן והירמוך בין ארבע המדינות, וקובעת מתקני איגום וויסות וסידורי פיקוח.

„תכנית-המים המאוחדת” — השם הרשמי שניתן ל„תכנית ג'ונסטון” — קבעה את סדרי החלוקה הבאים:

א. ללבנון — 35 מיליון מ"ק מנהר החצבאני, השקאה מקומית בדרום הלבנון.

ב. לסוריה:

(1) 20 מיליון מ"ק מנחל הבניאס, להשקאה מקומית באזור הבניאס.

(2) 22 מיליון מ"ק מנהר הירדן, לשימוש בעמק בטיחה.

(3) 90 מיליון מ"ק מנהר הירמוך — לאזור מוזיירב.

ג. נקבעו הסדרי החלפת מים בין ישראל ובין ממלכת ירדן, לפיהם היה על ישראל לתת לירדן מי כנרת בכמות שתעלה בשיעור מסוים על זו שישאל עמדה לקבל מהירמוך.

ד. לאחר שתקוימנה הקצאות אלה, יוקצבו מי הירמוך הנותרים לממלכת ירדן.

ה. ישראל קיבלה את הזכות לנצל כראות עיניה את כל המים הנותרים הזורמים באפיק הירדן לאגן הכנרת.

כאן יש להדגיש, שהחלוקה הנ"ל לסוריה וללבנון זהה לחלוקה שניתנה לירדן, אשר הוגשה לג'ונסטון ב-1954. להלן — טבלה המציגה את התביעות הערביות, כפי שפורטו לגבי סוריה ולגבי לבנון:

הארץ	האזור	השטח המיועד להשקאה (בדונמים)	סה"כ צרכי המים (מיליון מ"ק לשנה)
לבנון	עמק החצבאני	35,000	35
סוריה	עמק הבניאס	20,000	20
	עמק בטיחה	22,000	22
	מישור הירמוך	68,000	80
	עמק הירמוך בין מקריין לעדסיה	9,000	10

יש אף להדגיש שהתביעות הערביות הנ"ל הצטמצמו לשימוש במים באגן הירדן עצמו, ולא הניחו כל שימוש מחוצה לו.

הפשרה שהוגשה לגבי תביעות ירדן וישראל על כמויות המים ספיקה את שני הצדדים. פשרה זו חייבה ויתורים הדדיים, והושגה הודות לעניין החיוני הן של ירדן והן של ישראל בביצוע מהיר של מפעלי-מים גדולים, שיהיו בסיס איתן לפיתוח הכלכלי של שתי המדינות.

כאמור, ספיקה ה„תכנית המאוחדת” את התביעות הטכניות של כל המדינות הנוגעות בדבר. מהנדסים ערביים נתנו את הסכמתם לתכנית זו. נודע, שמנהיגי לבנון היו מוכנים לחתום על התכנית בשל התועלת הכלכלית הרבה הכרוכה בה; אך הם נרתעו מפני „המיתוס” שכבר נוצר סביב עניין המים. לעבד אנ-נאצר הובטח סיוע כלכלי תמורת הסכמה-אילמת, אולם גם הוא היה שבוי באוירת „החיים או המות” — ונמנע מלתת את ה„אור הירוק” למדינות הערביות האחרות. סוריה, השסועה מבפנים, נשארה עקשנית עד הסוף. בסיכום, ניתן לומר שלו נמצא מנהיג ערבי אחד בעל עוז-רוח ובטחון-עצמי מספיקים כדי להיות החותם הראשון על ה„תכנית המאוחדת” — היו כל יתר מדינות ערב מוסיפות ברצון אף הן את חתימותיהן. היות ולא נמצא מנהיג כזה, לא נתקבלה „תכנית-המים המאוחדת” כהסכם רשמי על דעת כל הצדדים.

למרות שמבחינה פורמלית „תכנית המים המאוחדת” שבקה חיים הרי במציאות היא מוסיפה לשמש קנה-מידה יחיד לבחינת תכניות המים של כל המדינות הנוגעות באגן הירדן. ישראל, מצדה, התחייבה לפעול במסגרת שנקבעה לה ב„תכנית המים המאוחדת”. כמרכן הכריזה ישראל, שתגובתה לתכניות המים הערביות (בין עצמאיות ובין משותפות), תקבע בהתאם להקצאות המים למדינות ערב, כפי שנקבעו באותה „תכנית מאוחדת”. ממשלות ארה"ב, צרפת ובריטניה — וכן אלו של מדינות מערביות אחרות — הבהירו היטב, שהן רואות את ה„תכנית המאוחדת” כקנה-המידה ההוגן ביותר לבחינת מפעלי המים באגן הירדן.

לנוכח אירצונם של הערבים לאשר את תכנית המים לא נותרה לישראל ברירה אלא להתחיל בפיתוח חלקה היא במערכת המים של הירדן, במסגרת ההקצאות שב„תכנית המים המאוחדת”; כלומר — התכנון הישראלי השאיר למדינות ערב את חלקן במים, לשם ניצולו בכל עת שתמצאנה לנכון. כדי להתגבר על ההתנגדות להטיית הירדן באזור גשר בנות-יעקב שב„אזור המפורז” — הוכנה תכנית אלטרנטיבית, המבוססת על שאיבת מים מאגם הכנרת, הנמצא בשלמותו מחוץ ל„אזור המפורז”.

שינוי זה בתכנון גרר בעקבותיו הוצאות נוספות. במקום לזכות גם בכוח-חשמלי, היה עתה צורך לתכנן מערכת תחנות שאיבה, שתתרמנה את המים מהאגם כ-350 מ', לגובה התעלה העיקרית. העתקת נקודת ההטייה לאגם הכנרת הביאה גם לעליה ניכרת במליחות המים הנכנסים למוביל הארצי. בשנים האחרונות נעה מליחות מי הכנרת בין 300 ל-400 מיליגרם כלור לליטר, לעומת כ-35 מיליגרם בלבד של מי הירדן בסמוך למקורותיו.

מוביל-המים הארצי הישראלי מתמשך לאורך 120 ק"מ (מה-

כנרת ועד ראשהעין) ומורכב ממערכת תחנות־שאיבה, צינור רות־לחץ, סיפונים, מנהרות, תעלות פתוחות, וכן 80 ק"מ של צינורות־בטון בעלי הקוטר הגדול של 108 אינץ'. מראש העין מועברים המים דרומה ברשת "ירקון־נגב", הקיימת זה מספר שנים. בדרכם דרומה עוברים המים תהליך מיהול במיתתהום — המצויים במספר מקומות לאורך המוביל — במטרה להוריד את שיעור המליחות ולהתאימו לשימוש חקלאי (עד לכ־250 מיליגרם).

מוביל־המים הארצי, שהופעל באביב 1964, מיועד, בשלב הראשון, להעביר 200 מיליון מ"ק לשנה. כעבור שנים ינוצל המוביל במלוא כושרו — 320 מיליון מ"ק לשנה. כבר בשנה הראשונה להפעלתו תרם המפעל תרומה חיונית למשק הישראלי בהחזירו כמויות ניכרות של מים לזרבות מיתתהום, אשר פחתו במידה מעוררת דאגה בשנים השחונות שלפניו. כן, כבר ב־1965 יחדירו לקרקע, בשכבות האבן ובשטחי הדיונות, למעלה מ־80 מיליון מ"ק.

במקביל לעבודה הישראלית ניגשה ב־1958 ממלכת ירדן להתייחסות ביצוע חלקה ב"תכנית המים המאוחדת" — מפעל הגור המזרחי.

★

בדצמבר 1959 נפוצה בעולם הערבי הסברה, כאילו עומדת ישראל להתחיל בקרוב, הלכה־למעשה, בהטיית מי הירדן. נוכח אפשרות זו יזם עבד א־נאצר הקמת ועדת־מהנדסים ב"חבל הצפוני" של קע"מ (סוריה), במטרה לתכנן הטיית נהר הבניאס. מיד לאחר פירסום החלטה זו קפצו כל מדינות ערב על "עגלת המים", והחלה תחרות פרועה בהצגת תכניות הטייה בניסוחים שונים. עד־מהרה הועבר הטיפול בתכניות ההטייה ובבעיות ההגנה הצבאית על ביצוען למוסדות הליגה. בתקופה שבין 1960—1962 התכנסו עשרות ועידות וועדות שונות של מנגנוני הליגה, כשהנושא המרכזי עליו סבבו הדיונים — "בעית המים". נערכו כנסים של ראשי ממשלות, של שרי־חוץ ושל רמטכ"לים — וכן ועדה מיוחדת של מהנדסי־מים. התרוצצות לא־ינסוף זו סביב פרשת המים הסתיימה ב־1962 ללא תוצאות ממשיות. בין הגורמים שהביאו לקפאון זה יש למנות:

● התברר לערבים שרק בשנת 1963—64 תתחיל ישראל

בהטייה מעשית של מי הירדן, ולא מוקדם הרבה יותר, כפי שסברו אחדות ממדינות ערב.

● כן הוברר לערבים, שישראל שואבת את המים מהכנרת ואינה מעלה אותם מן האזור המפורז על־יד גשר בנות־יעקב. שינוי זה בתכנון הישראלי הוציא הרבה מן העוקץ שבטעון הערבי בניסוחו המקורי.

● באותן שנים שלטו בעולם הערבי הפילוג והפירוד (פירוק קע"מ; השמצות הדדיות בין מצרים לעיראק, ירדן, סעודיה ותוניסיה; פרוץ מלחמת תימן) — ונמנעה, למעשה, כל אפשרות של גיבוש עמדה ערבית אחידה.

● בלבנון התגלו שתי עמדות מנוגדות בענין תכניות ההטייה. אסכולה אחת, נוצרית בעיקרה, דרשה אי־הסתבכות בתכניות הליגה; ואם בכלל יש להטות את החצבאני, הרי כיוון ההטייה חייב להיות אך ורק בתוך לבנון — דהיינו, אל הליטאני. "אפילו אין לבנון זקוקה למי החצבאני בדור זה — אסור לותר על זכויות הדור הבא על מים אלו".

העמדה האחרת, שנתמכה על־ידי המוסלמים והפרו־מצריים בלבנון וכמרכן על־ידי רוב נציגי הליגה, צידדה בתכנית הטיית החצבאני לסוריה, ולירמוך שבירדן. ממשלת ירדן התנגדה נמרצות לכל רעיון של הוצאת מי החצבאני מאגן הירדן, בידיעה שצעד זה יפגע במשק־המים הירדני — עוד בטרם ינוכח מכך משק המים הישראלי.

המאבק בין שתי אסכולות אלו עודנו מתנהל בלבנון עד היום הזה.

● מעצמות המערב תרמו להרגעת הרוחות בקרב הערבים, בעיקר על־ידי הפגנת תמיכתן ב"תכנית המאוחדת" כקנה המידה המוסמך ביותר לבחינת תכניות מים באגן הירדן.

● מעל לכל — כוח ההרתעה של צה"ל הוא אשר שימש גורם ראשון במעלה לריסון כל הרפתקנות ערביות. הנסיונות של הרמטכ"לים הערביים בתכנון הגנה צבאית נאותה למפעל ההטייה הערבי לא נשאו פרי.

לבסוף, נשאר לציין פרט פיקנטי: בקרב הערבים נמצא גורם לאומני קיצוני אשר התנגד באופן עקבי ונמרץ לכל רעיון של הטיית מקורות הירדן כמענה לאתגר הציוני. "בעל ברית" זה לישראל נמצא בדמותו של המופתי־לשעבר של ירושלים ומחנה־חסידיו. אנשי "הועד הערבי העליון" שיגרו למנגנון

הליגה תזכירים רבים, ובהם טענה מרכזית אחת הגיונית מאוד:

„אם המטרה הסופית של העולם הערבי היא להחזיר את פלשתינה בשלמותה לעם הפלשתינאי, איך אפשר להעלות על הדעת להטות מים, אשר עליהם יש לפלשתינה זכויות היסטוריות? האם חושבים להרוס, בסופר-שלידבר, לאחר שתיכבש פלשתינה מידי הציונים, את התעלות, הסכרים והמתקנים האחרים שיוקמו במדינות ערב? התשובה חייבת להיות מלחמה — ולא הטיות!“

חידוש הפעילות הערבית

לקראת סוף 1963, שוב העסיקה בעית המים את העולם הערבי. האחראים הישירים להתחדשות התסיסה היו, כרגיל, הסורים. שבויים למדיניותם הקיצונית ולשנאתם העיוורת לישראל, איימו הסורים בנקיטת פעולות מלחמה וחבלה כדי לסכל את תנועת המפעל הישראלי.

למעשה, הפחיד איום סורי זה את עבד אנג'נאצר יותר מאשר את ישראל. עבד אנג'נאצר, השואף להגמוניה ולמנהיגות בלתי-מעוררת בעולם הערבי, ידע, שקשה יהיה לו לשבת בחיבוק ידיים בגבול הדרומי של ישראל, במקרה שסוריה תסתבך במאבק מזויין עם ישראל בגבול-הצפון. באותה מידה ידע, שמבחינה צבאית ומדינית אין הוא מוכן — ואינו רוצה — להתמודד עם ישראל במועד שלא ייקבע על-ידי עצמו. ברור היה לעבד אנג'נאצר, שלא שנת 1964 היא המועד המתאים — לכן היתה בעיתו החמורה והמידית למצוא דרך, כיצד למנוע את סוריה מלגרור את העולם הערבי להסתבכות צבאית עם ישראל סביב בעית המים.

לזכותו של עבד אנג'נאצר ייאמר, שהוא הצליח באופן יוצא מגדר הרגיל לתמרן את העולם הערבי לפי רצונו. הפתרון נמצא בועידת-הפסגה של מלכי מדינות ערב ונשיאיהן, שנערכה בקהיר בינואר 1964. על אף התנגדותה העזה של סוריה, הצליחה מצרים לשכנע את ראשי מדינות ערב, שלא במלחמה מידית ולא במעשי חבלה תימצא התשובה לאתגרי-המים הישראלי. במקום מלחמה מידית הציע עבד אנג'נאצר תכנית אלטרנטיבית מפורטת:

● יש להתחיל מיד בביצוע תכנית מקיפה להטיית מקורות הירדן. לשם כך יש להקים מנגנון מרכזי מיוחד ומנגנוני ביצוע ארציים. יש להעמיד לרשות המפעל הערבי תקציב בסך 6½ מיליון ליש"ט, שימומן על-ידי כל מדינות ערב בהתאם לאחוז השתתפותן בתקציב הליגה.

● יש להקים מיד מפקדה ערבית משותפת (מפע"מ), שחזרה לדאוג להגנה נאותה על מפעל-ההטייה הערבי; יש לחזק את הצבאות של המדינות הגובלות עם מדינת ישראל — ויש לקבוע לכל המשימות האלו תקציבים על-יסוד מימון בין-ערבי.

● יש לטפח את „הזהות הפלשתינאית“, על-ידי תמיכה ב„ארגון השחרור הפלשתינאי“ (אש"פ) ובצבא השחרור הפלשתינאי*.

* ראה מאמרו של א. סודאי, „מערכות“ קס"ו.

** ראה מאמרו של סגן ש.ז., „מערכות“ קס"ג.

ועידת-הפסגה הראשונה אימצה תכנית זו של עבד אנג'נאצר. נקבעו התקציבים השונים, הוקמו גופים לבקורת ופיקוח על ביצוע החלטות ועידת-הפסגה, הופעלה מסגרת המפקדה המשותפת — והענין הפלשתינאי קיבל דחיפה גדולה, בהשראתו המקצועית של אחמד שוקיירי, ואף הוחל בתכנון המעשי של המפעל הערבי להטיית יובלי הירדן.

ועידת-הפסגה הערבית השניה, שהתכנסה באלפסנדריה בספטמבר 1964, לא שינתה ממהותה של התכנית שתוארה לעיל, אלא קראה לביצועה המזורז.

במסגרת מאמר זה נתיחס לבעית המים בלבד, אם כי יש ענין רב בבדיקת שני המישורים הנוספים האחרים — זה של המפקדה-המשותפת וזה של „ארגון השחרור הפלשתינאי“.

תכנית-ההטייה הערבית המורחבת

פורסמו גירסאות רבות של התכנית הערבית להטיית יובלי הירדן. הגירסה המוסמכת ביותר פורסמה בעתון „אל-גומהר ריה“ ב־24 באוקטובר 1964. לדברי העתון, זוהי התכנית אותה הגישה „הועדה הטכנית הערבית לעניני מי הירדן“ לאישורה של ועידת-הפסגה הערבית השניה. אָמנם נראה, כי ועידת-הפסגה השניה אישרה תכנית זו בשלמותה.

להלן תיאור קצר של התכנית הערבית (ראה מפה).

1. יוקם סכר-הטייה על החצבאני בלבנון, שיעביר 40 עד 60 מיליון מ"ק לשנה לנהר הליטאני באמצעות מנהרה באורך 4 ק"מ. תעלה זו תאסוף מיישטפונות מואדי-שבצא ותתחבר למנהרה. שלב זה יעלה 750 אלף ליש"ט, וביצועו יארך 18 חודש.

2. בחצבאני התיכון ובואדי-סריד יוקמו שני מתקני הטייה, שניהם — בסביבת הכפר מירי, שיזרימו מיישטפונות לתוך תעלה שתיחפר מנקודת ההטייה ועד לבניאס. שלב זה יטע 20 עד 30 מיליון מ"ק.

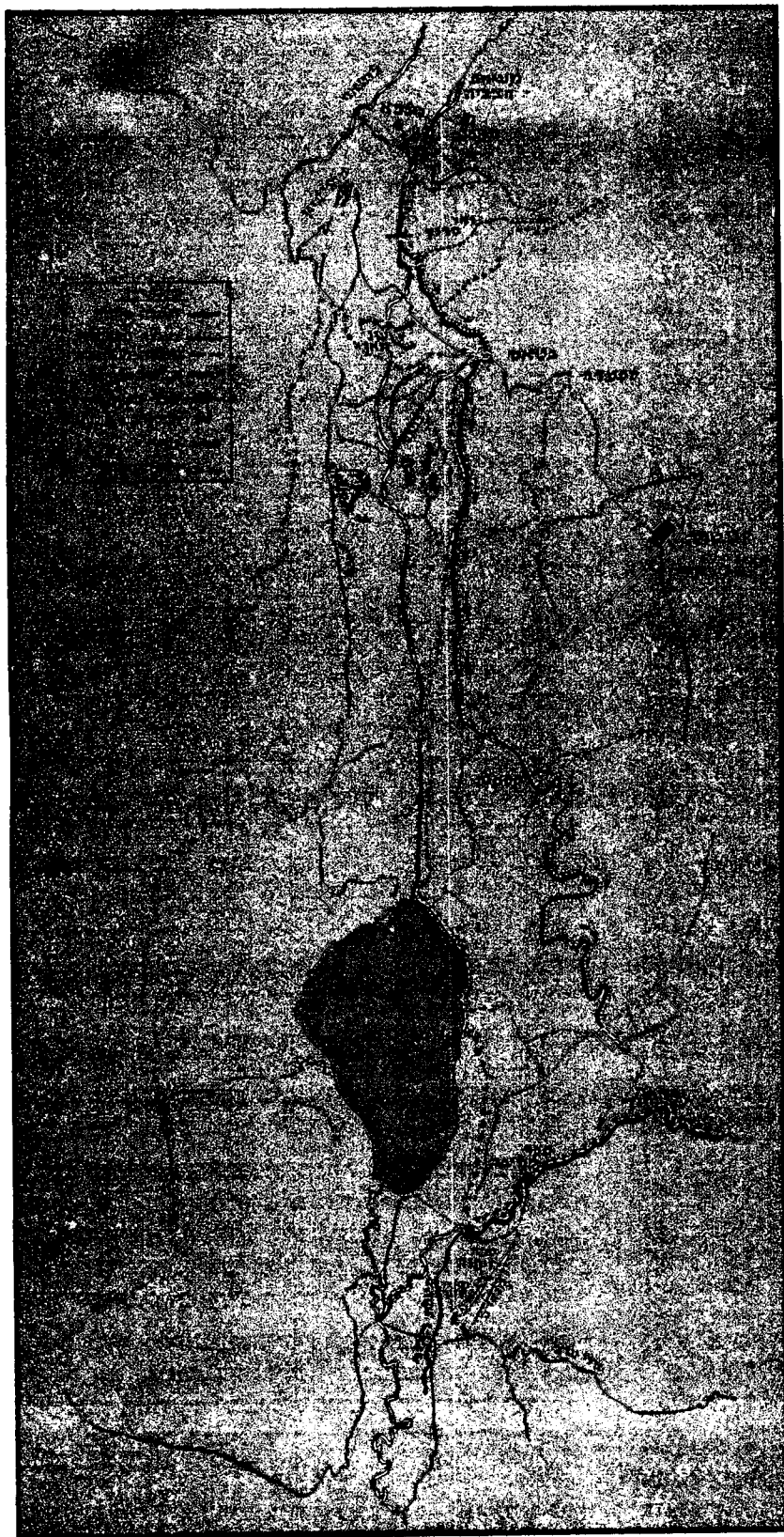
3. על-יד מעין הוואן, על החצבאני התחתון, תוקם תחנת שאיבה, אשר באמצעותה יושקו כ־15 אלף דונם בשטח הלבנוני הקרוב ועוד 8 אלפים דונם בשטח הסורי הקרוב. עודף המים יועבר לבניאס באמצעות התעלה סריד-בניאס. שלב זה יטע, לדברי הערבים, כ־40 מיליון מ"ק. שלב ב' וג' יעלו 1 מיליון ליש"ט ויידרשו 18 חודש לביצועו.

4. תיחפר תעלה לאורך 70 ק"מ ממעין הבניאס לנהר הירמוך בגבול סוריה-ירדן. תעלה זו תעביר 110 מיליון מ"ק ממי הבניאס, בנוסף על עודפי המים אשר יגיעו מלבנון. שלב זה יעלה 2.5 מיליון ליש"ט ויידרשו 24 חודש לביצועו.

5. בירדן יוקם סכר על הירמוך על-יד הכפר מוחייבה, בעל כושר-קיבול של 200 מיליון מ"ק.

סכר זה מיועד לקלוט את עודפי המים אשר יגיעו לירמוך מלבנון ומסוריה וכן את שטפונות-החורף של הירמוך עצמו, ולמנוע זרימת מים אלה לשטח הריבוני של ישראל באזור „משולש הירמוך“. נקבע תקציב בין-ערבי בסך 10.25 מיליון ליש"ט למימון הקמת סכר זה.

6. כל השלבים האלה הוגדרו כ„עבודות מידיות“. עבודות לטנח-ארוך יותר יכללו מפעלים לניצול חקלאי של המים המוטים, בעיקר בירדן (הקמת סכר נוסף במקריין ובנית רשת של תעלות-חלוקה על שתי גדות הירדן, עד ים המלח, בכדי להשקות כ־500 אלף דונם)**.

התכנית הערבית להטיית מ"הירדן, לפי "אל-גומהוריה", 24.10.64

עד כאן — הגירסה הערבית של תכנית ההטייה. מבחינה מעשית ניתן להעריך את התכנית הערבית כך:

● בצדה הטכני גרידא, הרי התכנית הערבית הנה בת-ביצוע ואינה כרוכה באיזו שהן בעיות הנדסיות שמעל-ליכולתו של הידע העומד לרשות ערבים כיום.

● הערכת התקופה הדרושה לביצוע (18 עד 24 חודשים — מבלי לכלול בכך הקמת סכר מוח'ייבה) נראית אופטימית מדי, אפילו בתנאים הטובים ביותר.

● ההערכות הכספיות הערביות נראות נמוכות מדי, אולם לא במידה שעשויה למנוע ביצוע המפעל, בשים-לב לנכונותה של כוונת להירתם למימון תקציבי הר"פסגה".

● מבחינה טכנית, עשויה התכנית הר"ערבית להטות יותר מ-200 מיליון מ"ק ממי החצבאני, הוזאן והבניאס, במידה שהתכנית תתבצע, יסתכם הפסד הנטו של ישראל ב-150—100 מיליון מ"ק — בהת-חשב עם הקצבות המים של ג'ונסטון לערבים, בהחלפת המים בין ישראל וירדן שלא תקוים במקרה של ביצוע התכנית, ובהפסדי "מים חוזרים" (מים שיחזרו לשטח ישראל לאחר שימושם בלבנון ובסוריה). לגבי ישראל, מדובר לא רק בהפסד של שליש, אם לא למעלה מזה, מכוסרי המתוכנן של המוביל הארצי, אלא גם בהחרפה ניכרת של בעית המליחות של ים הכנרת.

נותכנון - להתחלת ביצוע

מדינות ערב שלמו את רוב רובו של תקציב ההטיות (6.25 מיליון ליש"ט — למעט תקציב סכר מוח'ייבה) כבר ב-1964. תקציב סכר-מוח'ייבה (10.25 מיליון ליש"ט) ישולם בשלושה תשלומים שנתיים שונים, החל בשנת 1965.

שנת 1964 הוקדשה לעבודות תכנון ול-דיונים בלתי-פוסקים במסגרת הועדות הטכניות למיניהן. רק בסוף השנה הופיעו הטרקטורים הראשונים בשטח העבודות — וכמצופה, בגזרה הסורית.

העבודות בסוריה

במחצית חודש דצמבר 1964 החלו הסו-רים בהכשרת תוואי לתעלת-ההטייה מצפון ומדרום לבניאס, לאורך קר-הגובה 350 מטר. עבודה זו נמשכה עד לתקרית ה-17 במרס 1965, כאשר נפגע, כידוע, במסגרת תקרית מקומית, ציוד-הנדסי סורי

באש טנקים ישראליים. עד אותו יום הספיקו הסורים להכשיר תוואי לאורך כ-12½ ק"מ, המתמשך מסמוך לגבול לבנון-

כאשר במרס 1965, כאשר ציוד-הנדסי סורי

כפרי הדרום, אשר אינם מתלהבים מכל הרעיון של תכנית ההטייה.

העבודות בירדן

מפעלי המים המתוכננים בירדן אינם פוגעים, כאמור, בישראל. כל עוד הם אינם חורגים מן ההקצבות שהוקצבו לפי תכנית ג'ונסטון, ואינם קולטים מיהטיות של המקורות הצפוניים (חצבאני, וזאן ובניאס). עד ערב כינוס ועידת-הפסגה הערבית הראשונה בינואר 1964, תוארה אמנם "תכנית-הירמוך הגדולה" על-ידי התעמולה המצרית כ"מזימה אימפריאליסטית", הבאה לאפשר הן לישראל והן לירדן לבצע את חלקן ב"תכנית-ג'ונסטון המגונה". אולם לזכותם של כושרו הדיפלומטי של המלך חוסיין ושל גמישותו התכססית של עבד א-נאצר כאחד, יש ליחס את הנצחון המדיני הגדול של ירדן, כאשר לא רק אומצה "תכנית-הירמוך הגדולה" כחלק חשוב ואינטגרלי בתכנית-ההטייה הכלל-ערבית, אלא גם הובטח מימון בין-ערבי להגשמתה. "תכנית-הירמוך הגדולה" כוללת: הקמת מאגרים על הירמוך לשם איגום רב-שנתי של מי נהר הירמוך, הקמת תחנות הידרו-חשמליות, בנית תעלות ראשיות בשתי גדות הירדן, עד ים-המלח, והקמת רשת לחלוקת מים, לשם השקאת כ-500 אלף דונם. המצב הנוכחי בביצוע התכנית הוא:

בין 1958 ל-1964 הושלם "מפעל הגור המזרחי" — תעלה באורך של כ-70 ק"מ, מכפר עדסיה עד דרומית לואדי-זרקה, המסוגלת לקלוט את כל הזרימה הקיצית של הירמוך (כ-150 מיליון מ"ק), לשם השקאת כ-120 אלף דונם בגדה המזרחית של הירדן. היות שהסורים מבצעים, במקביל, תכנית לניצול מיהקין של מקורות הירמוך באזור מזוירב, נתגלה לירדנים במהרה, שללא מתקני איגום לא יהיו מים מספיקים להפעלה סדירה של "מפעל הגור המזרחי". הוטל על חברות יוגוסלביות וצרפתיות לתכנן הקמת המאגרים על הירמוך. נתפרסמו ידיעות על כך כי המאגר הראשון, בכושר-קיבול של 200 מיליון מ"ק, יוקם ליד הכפר מוח'ייבה, וששלב שני יוקם מאגר גדול יותר (כ-450 מיליון מ"ק) על-יד מקריין ("התכ-נית המאוחדת" הניחה כושר איגום בן כ-300 מיליון מ"ק על הירמוך, המספק את צרכי ירדן). במשך הקיץ של 1965 עומדים הירדנים להוציא את המכרז הראשון להקמת סכר מוח'ייבה*. בראשית 1965 החלו הירדנים בהגבהת הפנות תעלת הגור, על מנת להכפיל את ספיקתה מ-10 מ"ק בשניה עד ל-20 מ"ק בשניה. הגבהה זו תאפשר לתעלה לקלוט חלק ניכר משטפונות-החורף של הירמוך או של מים, אותם יוסתו המאגרים אשר יוקמו על הירמוך. בקיץ 1965 נתכננו להוציא מכרז להארכת תעלת הגור עד לים המלח, בשתי גדות הירדן. שלוחה אחת תעבור את אפיק הירדן על-יד ואדי זרקה באמצעות סיפון. בשלב הראשון תאפשר תעלה זו השקאת אדמות-חקלאיות בדרום בקעת הירדן, הסובלות בשנים האחרונות מעלית שיעור המליחות של מי הירדן, הניכרת במיוחד בסביבות ירחו. עלית המליחות הנה תוצאה ישירה של הטיית הירמוך על-ידי הירדנים בצפון.

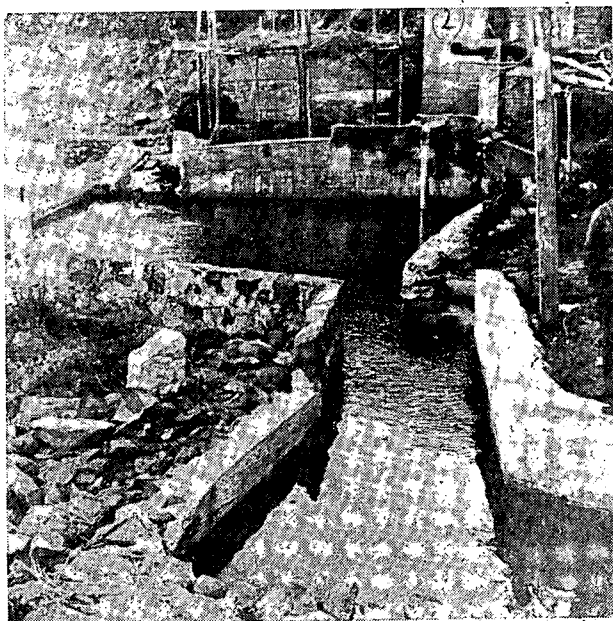
* בהתאם להסכם משנת 1953, חייבת ירדן לתאם את תכניתיה על הירמוך עם סוריה. בעבר נחלל תיאום זה בקשיים.

סוריה ועד לכי"ז ק"מ דרומית לבניאס. מאז לא חודשה העבודה באזור זה. אולם במחצית אפריל 1965 העתיקו הסורים את פעילותם לגזרה המרכזית — מצפון ומדרום לכביש גשר בנות-יעקב — קונייטרה. עד לתקריט ה-13 במאי 1965, כאשר שוב נפגע ציוד הנדסי סורי באש ישראלית, בעת תקריט גבול, הספיקו להכשיר כברת-תואי בת כ-5 ק"מ בערך. מאז אותה תקריט צומצמה הפעילות הסורית בגזרה המרכזית. העבודה שעדיין מתבצעת מתנהלת באותם הקטעים המרוחקים מן הגבול הישראלי.

העבודות בלבנון

בתחילת מרס 1965 החלו הלבנונים בחפירת תעלה באורך של כ-5 ק"מ, המתמשכת מואדי סריד עד לכמה מאות מטרים מצפון לגבול סוריה-לבנון. תעלה זו מיועדת להתחבר עם תואי תעלת-הבניאס, בשטח סוריה. לפי התכנון הערבי הבסיסי תשמש התעלה לקליטת מיהשטפונות של ואדי-סריד. החצי-באניה-התיכון, וכן של עודפי המים שיגיעו ממעין הוואן, ביוני 1965 הוחל בהקמת סכר-ההטייה על החצבאני, המיועד להזרים את שטפונות החורף לתוך תעלת סריד. בזמן כתיבת שורות אלו עדיין ממשיכים הלבנונים בחפירה.

במקביל לעבודות אלה נמסר בעתונות הלבנונית מחדש אפריל 1965, כי כבר הוזמנה בגרמניה-המערבית מערכת משאבות המיועדת לשאיבת המים מאזור מעין הוואן, וכי עומדים להוציא בקרוב מכרז לביצוע המפעל גופו. מעניין לציין שחוגים ממשלתיים לבנוניים, וכן רוב חוגי העתונות הלבנונית, עשו מאמצים להמעיט בחשיבות עבודות אלו, בנסותם להגדירם כ"פעולת הכנה", ולא כ"התחלת ביצוע" של מפעלי ההטייה בלבנון. מדיניות זו באשר לפירסום, מכוננת, כנראה, לא רק להרגיע את ישראל, אלא גם לצמצם את מידת החששות של חוגים מסוימים בלבנון עצמה, וביחוד תושבי

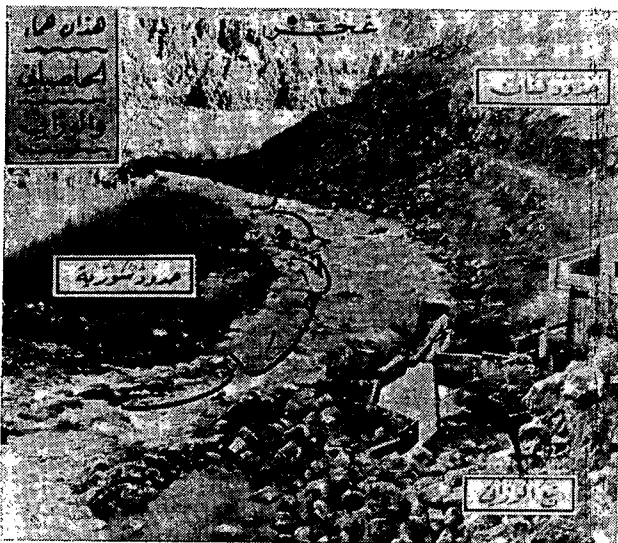

עין וואן

המוסרת כי מפעל החצבאני-ליטאני הוצא ממסגרת התכנית הכלל-ערבית ויבוצע על-ידי לבנון באופן עצמאי ובמימון לבנוני בלבד.

● תושבי הכפרים בדרום-לבנון פתחו במסע הסברה, המת-קף את שלטונות לבנון על קיפוחם החמור בכל הקשור להספקת מים-שתיה והשקאה. לדבריהם תוכנן שלב א' של מפעל הליטאני הלבנוני לשם הספקת חשמל ומים לאזור בירות והבקעה — על חשבון דרום לבנון, אזור הסובל ממחסור חמור במים. כיום דורשים נציגי כפרים אלו מתן עדיפות לביצוע מפעלי מים לטובתם — בעיקר על-ידי ניצול הליטאני והקפאת כל תכנית להטות חלק ממי החצבאני לסוריה, עד שיובהר הפתרון לבעית מחסור המים בדרום-לבנון.

על רקע גורמים אלה, ובשל שיקולים נוספים, ספק אם תאבה לבנון לבצע לבדה אותן עבודות הטייה, העלויות להעמידה בקצב מאוד לא נוח — וזאת שעה ששכנתה, סוריה, נרתעת מלבצע עבודות מקבילות בשטחה.

החצבאני והוזאן

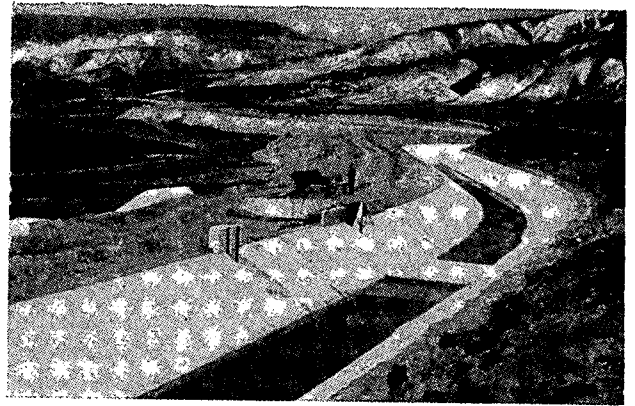
● ירדן תמשיך, כדאי, בביצוע „מפעל הירמוך הגדול” ללא הפרעה — ותשתדל לנצל את העובדה המוזרה, שהיא המדינה היחידה „המבצעת” את חלקה.

*

עמדת ישראל הובהרה היטב בהכרזת ראש-הממשלה, מר לוי אשכול, בפני הכנסת ב-20 בינואר 1964:

„ישראל תתנגד לעצדים חד-צדדיים ובלתי-חוקיים מטעם מדינות ערב ותפעל לשמירת זכויותיה החיוניות; ישראל תשאב מים מן הכנרת במסגרת הכמות שנקבעו בתכנית המאוחדת.

„במידה שדעת הקהל העולמית תדחה האיבה והתוקפנות ותעודד פיתוח מועיל וחיוני, כן תסייע לממשלות ערב לנטוש מדיניות של הרפתקנות מסוכנת ותעזור לאזורנו לעלות על דרך הקידמה, הבנין והשלום.

תעלת הגור המזרחית

תכנית ההטייה הערבית - לאן ?

בזמן כתיבת שורות אלו, נתקלת התכנית הערבית להטיית יובלי הירדן בקשיים רציניים. סוריה, שמאז ומתמיד לא התלהבה מרעיון ההטייה, גילתה שאין היא מסוגלת להגן על עבודותיה באזורים כה קרובים לגבול ישראל, ושאין לצפות לעזרה צבאית של ממש מכל מדינה ערבית אחרת, לרבות מצרים. בעקבות ועידת ראשי-הממשלות הערביים בסוף מאי 1965, אמר עבד-אנאצר דברים ברורים (בנאום שנשא ב-31 במאי בפני ועידת „אש-פ“). לאחר שהתייחס לתביעות ערביות לסלק את כוח-החירום של האו"ם, שואל נאצר: „מה נעשה לאחר מכן? אם תותקף סוריה, למשל, האתקיף אנכי את ישראל? אם כן, הרי תהיה זו ישראל שתקבע לי את מועד ההתקפה. היא תתקיף דחפור אחד או שניים, ואני אצטרך להתקיף אותה למחרת. האם אלו הם דברי חכמה? האם אלה הם דברי הגיון?

„איך אוכל להתקיף את ישראל כשיש לי 50 אלף חיילים בתימן?”... „די לנו בשואה אותה חזינו על בשרנו בשנת 1948. אם אין אנו יכולים להטות כיום — נאמר, כי נדחה את ההטייה עד שנהיה מסוגלים להגן עליה.”

דיבורים אלו אינם מיועדים לעודד את הסורים להמשיך בעבודות ההטייה בשטחם. ואכן, ספק אם יתמידו בהן לאורך ימים במצב שנוצר בעולם הערבי בעקבות נאום עבד-אנאצר.

אשר ללבנון, נמשכו שם עבודות ההטייה — אף כי קיימים שיקולים לבנוניים, המעמידים בסימן שאלה את המשכן בעתיד. בצד השיקול הבסיסי של אי-רצונה של לבנון להסתבך עם ישראל, יש להזכיר מספר גורמים נוספים, המציקים לשלטונותיה:

● לחץ המעצמות, המיעצות ללבנון לנהוג בתבונה.

● השפעת אותה אסכולה לבנונית, התובעת את מי החצבאני והוזאן ללבנון בלבד, בלי לשתף את סוריה וירדן בניצולם. דיונים „משולשים” בין לבנון, סוריה וירדן, לשם השגת הסדר, לחלוקת מי ההטיות, לא הגיעו עדיין לכלל סיכום. אפילו המו"מ הדרצדדי בין לבנון ובין סוריה, על חלוקת המים המשותפים לשתי המדינות, טרם הסתיים. העצמאות היתרה שתובעת לעצמה לבנון באה לידי ביטוי בידיעה שהופיעה בסוף מרס 1965 בעתון הברית „אל-חיאאת”,

„המצב הקיים הוא, איפוא, שמדינות ערב מנצלות את מערכת המים ירדן-ירמוך למלוא צרכיהן; ואילו הן מבקשות למנוע מישראל את שאיבת חלקה היא ממערכת זו.

„הן סבורות, כנראה, כי המותר להן אסור לישראל. מגמתן היא שלילה כלפי ישראל, אפילו תוך כדי גרימת נזק לעצמן. הן מבקשות לשכנע את העולם כי בשם האיבה לישראל, זכותן למנוע את זרימת מקורות הירדן באפיקם הטבעי בתחום ישראל. אני מציין בסיפוק, כי העולם בכללו אינו משתכנע מגירסת האיבה והשטנה. יותר ויותר מתברר לעולם כי טענת ממשלות ערב לא טענת-מים היא, אלא טענת כפירה בזכות קיומה של ישראל.

„חלפו ימים אחדים מאז התפוצה ועידת ראשי מדינות ערב, וחשוב להחדיר לתודעת העולם את מלוא משמעותן השלילית של ההחלטות וההודעות שנוסחו בה.

„כל המדינות שהשתתפו בוועידה הן חברות בארגון האומות המאוחדות. על-פי מגילת האו"ם חייבות הן להימנע מכל שימוש בכוח, ומכל איום של שימוש בכוח, נגד מדינה כלשהי.

„כן מוטלת עליהן חובה לפתור סכסוכים בין-לאומיים בדרכי שלום בלבד. בכיבוד עקרונות אלה של מגילת האו"ם מקופלת כל תקות האנושות להחליץ ממארת המלחמה ולהגיע לתיקון עולם חדש. המבוסס על צדק, משפט ושלום.

„בזמן האחרון גברה בעולם הרגישות לצורך החיוני שבהפגת מתיחות עולמית ואזורית ובהרחקת סכנת האלימות המזוינת. שאיפת השלום בימינו עולה מלב האנושות כולה. היא משתפת לכל העמים ולכל יבשות תבל.

„והנה דוקא בימים אלה מכריזים ראשי מדינות ערב, גלוי ומפורש, על שתיכנון פעולות התקפה נגד מדינה שותף-זכויות במשפחת העמים; וכל כונתן לחדש התכונות ולהביאן לידי ביצוע.

„כלום לא ברור הוא כי בעיני המכריזים הכרזות כאלה אין מגילת האו"ם אלא פיסת נייר חסרת כל ערך?!

*

„הסיבוב השלישי" - הצלחה לישראל

אם כי מוקדם עדיין לסכם את פרשת המאבק על מי הירדן, נראה שישראל יוצאת משלב זה במאבק כשידה על העליונה. מבחן המים הוגדר על-ידי משקיפים ערביים כ„סיבוב השלישי" בסכסוך ישראל-ערב. היו בו, למעשה, שתי מערכות — ונראה שישראל יצאה מנצחת בשתייהן: (א) ההפעלה הסדירה של מפעל המים הארצי. (ב) שיבוש, לפחות בשלב זה, של התכניות הערביות להטות את מקורות הירדן. כוח-ההרתעה של צה"ל, אשר נוצל היטב במסגרת המדיניות הנבונה של ישראל, הוכיח שוב את יעילותו — ואת יכולתו להגן על האינטרסים הריבוניים של מדינת ישראל.

„לפני 11 שנה הסכימו מדינות ערב וישראל לתיווכו של נשיא ארצות-הברית, אשר שיגר לאזור כשליחו המיוחד את השגריר המנוח אריק ג'ונסטון, כדי לעבד תכנית אזורית מוסכמת לניצול מימי הירדן, הירמוך ויובליהם.

„בראשיתו של המשא-ומתן הגישו מדינות ערב מזה, וישראל מזה, תכניות נפרדות לחלוקת מימי הירדן והירמוך. במשך קרוב לשלוש שנים נמשך משא-ומתן מקביל ומתואם בין השגריר ג'ונסטון ובין ממשלות ערב וישראל.

„לאחר שיחות ממושכות ומיגעות, שהשתתפו בהן מהנדסים ערביים, ישראלים ובין-לאומיים, העלה מר ג'ונסטון תכנית אזורית מאוחדת, שהתבססה על עקרונות וכללים מקובלים בחוק ונוהג הבין-לאומיים.

„תכנית זאת אישרה לסוריה וללבנון את מלוא כמויות המים שנדרשו על-ידיהן בתכנית הערבית, ללא קיצוץ כלשהו. התכנית המאוחדת הקציבה לממלכת ירדן את מלוא הכמות הדרושה לה להשקאת השטחים הניתנים להשקאה.

„חלוקה זו התבססה על סקר אובייקטיבי מפורט. פירושו של דבר — לפי התכנית המאוחדת באו ירדן, סוריה ולבנון על סיפוקן המלא. ואמנם, כפי שהעיד השגריר אריק ג'ונסטון במאמר שפירסם ב„ניריוק טיימס" ב-10.8.1958, הסכימו מדינות ערב וישראל ל„תכנית המאוחדת" מכל בחינה עניינית וטכנית;

„אולם באוקטובר 1955 החליטה הליגה הערבית לדחות את אישורה של התכנית — לא משיקולים הנוגעים להקצבות המים, אלא מתוך עיקרון זדוני של אי-שיתוף פעולה עם ישראל, ולו בעקיפין.

„אך המשא-ומתן שהתנהל במשך שלוש שנים לא היה לשוא. נקבעה חלוקת מים מוסכמת, שהתבססה על קריטריונים מקובלים בעולם, ושהצדדים הנוגעים בדבר לא עירערו על צדקתה. עתה — 11 שנים אחרי התחלת המשא-ומתן על התכנית המאוחדת — תתחיל ישראל ב-1964 לשאוב מן הכנרת את חלקה במים בהתאם לתכנית זו.

„התחייבונו להשאיר במסגרת הכמויות של התכנית המאוחדת" — ונכבד התחייבות זו.

„על-פי עקרונות המשפט הבין-לאומי בעניני מים, אין סירוב צד אחד לבוא לידי הסכם עם צד שני מקנה לצד המסרב את הזכות למנוע משכנו את האפשרות ליטול חלקו הסביר מנהר הזורם דרך כמה מדינות. אין המשפט המקובל בעניני חלוקת מים מכיר בזכות וטו, או בזכות לכפות על הצד השני בזבז המים והזרמתם לריק.

„ישראל לא תהיה המדינה הראשונה ליטול מים ממערכת ירדן-ירמוך. זה שנתיים מטה ממלכת ירדן כמויות ניכרות ממערכת-מים זו, במסגרת תכנית הירמוך.

„תכנית זו נתמכת על-ידי גורמי-פיתוח בין-לאומיים, שמגמתם היא לקדם את ניצולם המלא של אוצרות המים בכל מדינה ומדינה, במסגרת השאיפה לפיתוח אזורי כולל.

„כן שואבות סוריה ולבנון ממקורות הירדן כמלוא מידת צרכיהן.